

Dr. Petr Z e n k l : TŘETÍ ODBOJ A MLADÁ GENERACE.

Prosloveno na vzpomínkovém večeru pořádaném Ústředním svazem čs. studentstva v exilu, v New Yorku dne 17. listopadu 1954.

Uvítal jsem Vaše pozvání, ježto je mi velmi příjemné mluvit k mladým. Slova ve společnosti mladých mají totiž ještě svoji váhu a ještě neztratila svůj peň a sílu. U mladých je více naděje, že budou posuzovat projevy druhých podle jejich obsahu a nikoli jen podle stranické příslušnosti jejich autorů. U mladých slova padají na urodnou půdu, na půdu otevřenou. Staří lidé se zpravidla podobají půdě zavřené, půdě, jaká je na podzim. Mají již své ustálené přesvědčení a často se již neradi učí.

Vidíte, že mládež a staré nerozlišují jen podle data narození. Jsou starci léty mladí a jsou mladí i s mnoha léty. Mladý mi je ten, kdo se chce ještě učit, starý naopak, kdo myslí, že už všechno umí a zná a po novém poznání ani netouží.

Vybrali-li jste si mne, abych mluvil o mladé generaci a třetím odboji, nevidím v tom ironii. Snad i ve fyzickém smyslu to je důsledek zásady, že se extrémny dotýkají. Dovolte mi, abych se domníval, že jste si mne vybrali proto, že víte, že i já se chci pořád ještě učit, a že mne nepokládáte ještě za docela starého. Možná, že někteří i vzali v úvahu, že jsem byl svým způsobem účasten všech tří odbojů, a to v rozmanitých formách: prvního v práci ve vlasti, druhého v nacistickém táboře a třetího v exilu. Prvního odboje jsem se skutečně účastnil jako člen věkem mladé generace, a to v různých směrech. Ať tak či onak, povím, co o věci myslím.

Říká se, že mládež je nadějí národa. Ovšem mládež vzdělaná, uvědomělá. Mládež nevzdělaná, neodpovědná, nafoukaná může být její zkázou. V každém případě mládež národa je jeho osudem. Bude takový - řekněme - za patnáct dvacet let - jakými pak budou dnes mladí. Neříkám to jako běžnou frázi; říkám to polemicky proti těm filosofiím, které všechno přenechávají hře dějinných sil. Říkám to proti všem deterministům, marxistickým i jiným. Věřím, že člověk má do velké míry svůj osud v ruce, že má v ruce osud svého národa. Ano, může být poražen, jako byly poraženy generace, které vedly národ před vámi. Ale člověk nikdy nesmí přestat věřit, že jeho boj má svůj účel. A nesmí přestat bojovat zejména člověk vzdělaný, poněvadž on je vůdce, on musí být vůdcem v demokraciích.

Český, slovenský a podkarpatorusínský mladý člověk, který se ocitl v exilu, má odpovědnost větší než druzí. Proto, že je mladý, protože je svobodný, proto, že se vrátí domů spíš než člověk starý; protože především na něm bude, aby byla vlast vyvedena z bláta a národ zase učiněn užitečným členem světa. Čím déle trvá třetí odboj, tím roste i odpovědnost mladých, poněvadž stále více budou muset nastupovat do prořidilých řad starších. Krátce řečeno: mládež má ve třetím odboji důležitější místo, než měla v předcházejících dvou odbojích, a to prostě již ta-

ké proto, že tento odboj trvá déle než odboje dřívější.

Toto důležité místo má však mládež v třetím odboji ještě z jiného důvodu, který plyne z různé povahy nepřítele v našich třech odbojích. V prvním odboji šlo o poražení starého, uctyhodného, ale svou dobu přeživšího rakouského státu. Tento odboj, jak řekl několikrát sám jeho vůdce Masaryk, byl jen dovršením nejméně staleté práce obrozujícího se národa, který jako zázrakem koncem osmnáctého století vstal z mrtvých. - Druhý odboj byl bojem proti hrubé síle nacismu, který se dostal k moci nepřirozeně trestuhodnou nedbalostí celého světa, který měl za svou povinnost odčinit nespravedlnost spáchanou Mnichovem na naší vlasti. Třetí odboj je složitější záležitostí. V něm po prvé Československo nestojí jen proti cizincům, nýbrž také proti sobě samému, pokud ovšem komunisté zaslouží být posuzováni za členy svého národa. V třetím odboji nejde o vyhrání války v klasickém slova smyslu, nýbrž jde o provedení revoluce. Revoluce současně vojenské, politické, filosofické a mravní. A v takové revoluci je ovšem úloha mládež mnohem větší než úloha, kterou mladá generace mohla hrát v obou odbojích dřívějších.

Prosím, abyste mi dobře porozuměli: jsem si dobře vědom slavné tradice československé mládeže za všech zápasů o svobodu národa a nepochybuji ani chvíli o tom, že naši mladí lidé doma znají své povinnosti v tomto směru a plní je a splní je, jak jen mohou. Nepodcenuji úlohu mladé generace v prvních dvou odbojích. Vzpomenme si jen příkladem mladých legionářů z odboje prvního a našich letců a jiných bojovníků z odboje druhého. Chci jen říci, že se ve třetím odboji nemůže a nesmí mládež spokojit s úlohou vykonavatele národní vůle, s úlohou, jíž si ovšem vysoce vážím, nýbrž musí tuto vůli také spolu vytvářet. Neboť je dnešní tragickou skutečností, jako bylo tragickou skutečností v únoru 1948 a již dříve, že naše národní vůle byla jakoby paralyzována hroznými událostmi, kterými jsme museli projít, a okolnostmi, které bez naší viny na nás dolehly. Dnešní mladá generace nemá to štěstí, aby mohla být vykonavatelem vůle národní jak při obou odbojích dřívějších. Má však tu slávu, že tuto vůli v sobě, opakuji v sobě a v nikom jiném, musí najít a pak podle ní jednat.

Milí přátelé, nemyslete, že se mi to říká snadno, raději bych Vám dal hotový recept, jak myslím, že byste si měli počínat ve třetím odboji, raději bych poukázal na krásný příklad starší generace a vyzval vás k následování. Ale chci být upřímný a proto musím říci, že vy musíte být lepší než generace moje. Kolik pak lidí z naší generace mělo příležitost poznat zblízka skutečnou plnou demokracii v celém rozsahu? My jsme byli jako celek v mnohém směru ještě nejasnější, hodně eklektičtí; r. 1918 jsme samostatnost přijali jako něco příliš samozřejmého a byli jsme často hodně provinciální. Krátce byli jsme často ještě právě takoví, jakými nás Masaryk nechtěl mít. Byli jsme nábožensky i mravně hodně rozpolcení, byli jsme stavovsky rozdrobení, byli jsme příliš ještě generací, kterou Masaryk tak přísně kritisoval v "České otázce" a v "Naší nynější krizi". A já vás prosím, abyste četli tyto knihy, poněvadž přes jinou dobu a jiné lidi v nich poznáte problémy, o které jde i dnes, a které jsou i dnes tak živé, jak byly před šedesáti lety.

Nesmíme zavírat oči ani před nepříjemnými skutečnostmi; I u nás bylo mnoho nutných bíd a utrpení a mnoho sobectví a nezájmu. Vaší úlohou bude, abyste byli hlasateli nové cesty, která povede k trvalému sociálnímu míru a jeho zajištění. Nemám na mysli, aby měl každý auto, ledničku nebo TV, ale aby každý mohl lidsky

důstojně žít a nebylo těch, k nimž by byla společnost macechou.

Dnešní mladá generace, mladá generace třetího odboje, je do veliké míry dokonce záviděníhodná. Věřím totiž, že ona může své neštěstí obrátit v nejednom směru k vítězství. Co jsou konečně všechny tvrdosti exilu proti tomu, že jste zachránili svůj život a svobodu?!

Není jistě ideálem, musí-li student fyzicky pracovat na újmu studií. Avšak i toto je veliká zkušenost, kterou vzdělanci staré generace neměli a nedovedli proto často mluvit s lidmi a rozumět lidem, kteří musí pracovat rukama po celý život. Vy můžete i pro ty své mozoly být lepšími vůdci lidu než starší generace studovaných. Poznáváte svobodnou ruční práci ve svobodném světě s celým jejím prostředím. Váš názor nebude zkreslen brigádnickým a stachanovským znásilnováním. Naučíte se vážit si této práce a po zásluze ji hodnotit, takže byste se ani neúčastnili v budoucnu pokusů o její nové znehodnocování, kdyby se o ně někdo chtěl pokusit. Bude vám snadno být z přesvědčení i z morálního správného nazírání apoštoly zdravého solidaristického poměru všech pracujících.

Vy jste v exilu - druhé veliké neštěstí. Avšak kolik synků bohatých tatínků z mé generace mohlo svět vidět a poznat tak bohatě jako vy? Dříve se chodilo na učení z vesnice do okresního města. Teprve později přicházely v úvahu kraje vzdálenější. Ale kolika mladým lidem bylo vůbec dopřáno, dostat se na čas do ciziny, třeba do jediné cizí země? Vy jste se vydali na učení a na zkušenou do Anglie, Ameriky a do Austrálie. Není na světě zkušenosti, kterou by vaše generace nemohla přinést domů. Nasbíráte nové zkušenosti a poznatky, poznáte nové směry a metody, seznámíte se s novými proudy a stanete se jejich šířiteli. Svými novými zkušenostmi a jich šířením budete také moci splácet svůj dluh těm, kdo žili a trpěli i za vás doma, a jichž se dovoláváte. Novými názory budete rozšiřovat obzory domova. Budete pomáhat napravovat spoušť způsobenou kulturní a mravní infiltrací a duševním znásilnováním. Přispějete k rychlé nové renesanci, novému obrození československého života.

Získáte nové vědomosti a hlubší vzdělání, poznáte v dílnách, úřadech i v zemědělství nové zkušenosti - ale poznáte také nové lidi a uzavřete s nimi přátelství. Probudíte v nich zájem o svůj národ a jeho usilování a nepochybujte o tom, že vaši noví přátelé, u nichž jste nyní visitkou nebo vyslanci svého národa, rozšíří své přátelství s vás i na váš národ a budou mu moci jednou prokázat cenné služby na místech, jichž se dopravují. To nebude jen ve školství a různých kulturních odvětvích, ale i v průmyslu, zemědělství a obchodě, ve finančnictví i politice.

A tak se dostávám k problému, který mi zvláště leží na srdci. Chtěl bych totiž, abyste se domů vrátili, abyste neutonuli v tom moři, které se nazývá cizina. Vidím totiž v tom vrácení záruku, že se na svůj život nedíváte jako na život individua, nýbrž že se pokládáte za členy svého národa. Ne že bych myslil, že byste v cizině nedovedli být řádnými občany, že byste dokonce - ač to už je obtížnější - nedovedli být šťastni. V tom ten problém neleží a já rozhodně nepatřím k těm, kdo si přejí, abyste stále jen lkali po rodné mezi nebo po pražských kavárnách. Chci říci něco jiného: Tvrdím také, že přestanete-li být Čechy, Slováky nebo Podkarpatskými Rusíny, přestanete mít možnost tvořit. Tvrdím, že na příklad v anglickém jazyku z vás nikdy nebude veliký americký nebo jiný bás-

ník, spisovatel, ba ani veliký žurnalista. Také ne veliký politik nebo vědec. K tvůrčí práci a k velikým tvůrčím výsledkům lze dojít jen prostřednictvím svého mateřského jazyka a prostřednictvím svého národního ducha. Nevadí, že třeba část svého života budete muset pracovat a tvořit v cizině. V cizině pracovalo sta a sta Čechů a Slováků v minulosti; na to máme již svou tradici. Na čem záleží je, abychom i v cizině pracovali a tvořili jako Čechoslováci. Jako tvořili v cizině Komenský, Smetana, Dvořák, Purkyně, Masaryk, Štefánik, Vráz, abych jmenoval jen několik z mnohých. Ze svého češství třeba ovlivněného zkušenostmi ciziny. A kdo v cizině bude pracovat v jejich slavné tradici, ten jako by pracoval doma, svou hřivnu nepromarní. Neříkejte, že můžete uvést příklady, které se neshodují s uvedenou zásadou. Existují, ale tyto výjimky jen potvrzují uvedené pravidlo.

Nebojte se a nemyslete si, že budete - i kdybyste museli sebe déle zůstat v cizině - nějakou uschlou, useknutou větví národa. Nikoli. Národ vás objeví, nalezne a přivine na svá prsa. A vaše díla, byť v cizině vytvořená, budou částí nikoli kultury cizí, ale kultury naší vlasti. Spisy Ovidiovy, napsané ve vyhnanství, patří literatuře latinské, jako spisy Mickiewiczovy tvořené v exilu, literatuře polské. Dante, vyhnaný ze své Florencie, Victor Hugo, žijící na malém ostrůvku v oceánu, vytvořili díla florentinštější, francouzštější než mnozí, kdo tvořili doma. Vaše vlast, kterou nevidíte, vám může být v exilu mocnější vzpruhou, než kdybyste ji měli doma na očích. Ale nesmíte na ni zapomenout, nesmíte ji zradit odnárodněním. Svou tvořivostí z neviditelného dnes domova můžete udělat domov viditelný. Neodcoizujte se! Volte si, pokud jen můžete, k svým pracím témata naše, domácí, československá a vykonáte tím cennou službu naší věci. Nesleyte nic ze svého vlastenectví, pokud je v duchu Masarykově, opravdové, hluboké, účinné. To nijak nevylučuje poctivou mezinárodní spolupráci rovně respektující národy velké i malé. A odmítejte rozhodně výtku, že naše vlastenectví je prý šovinistické, ježto lásku k vlastnímu národu spojuje s nenávistí nebo napětím k národům jiným. Snadno se tato výtka pronáší příslušníky národů, jichž svoboda nikdy nebyla potlačena jinými. Ale ujistěte je, že i naše city vůči všem národům cizím budou jen kladné, jakmile bude trvale zajištěno, že naše svoboda nebude moci být už nikým potlačována nebo ohrožována. Čechoslováci byli vždy vzornými spojenci. Středoevropské, evropské nebo světové společenství svobodných států by stěží mělo věrnější členy, než by byli Čechoslováci! Ti, kdo odešli z domova jako političtí emigranti a neprojevíli jiné touhy v exilu než co nejdříve splýnout - politicky i způsobem života s národem - v němž našli asyl, aniž je to podmínkou jejich asyly, musí se sami ve svém svědomí vyrovnat s tímto postupem. Samo sebou přestávají být politickými exulanty československými a stávají se občany států jiných samozřejmě vázanými loyality k nim.

Každý z nás a zejména mládež, si musí uvědomit, že exil sám o sobě je nutně neštěstím jen pro slabé. Pro silné může být i cestou k slávě. Pro někoho však nesmí být výmluvou nebo omluvou. Kdo ztroskotá v cizině, ztroskotat by pravděpodobně doma také.

I Českou a slovenskou literaturu, naši kulturu, naše dějiny může každý za hranicemi studovat dobře a rozhodně lépe než studenti doma, kterým komunisté předkládají jen v Moskvě znásilněné a upravené prameny, takže si čistě prameny poznání mohou opatřovat jen s největšími nesnáze. Tvrdím, že naši tradici můžete dnes

studovat na příklad zde v Americe lépe než vaši přátelé doma. I naše politické dějiny, kterým generace, která šla před vámi, věnovala tak málo času a přemýšlení. I bez groše v kapse můžete se nyní v Americe naučit více nejen o světě, ale přímo o nás, než dnes v Praze nebo Bratislavě i třeba s komunistickým stipendiem. Nemyslete si, že podcenuji materiální a finanční stránku studia. Já vím, co je to být chudým studentem a to za doby, kdy ještě nebylo kolejí. Ale vím také, že bez svobody není možné studium, tvoření, umění ani věda, není možný experiment. Ve svobodném světě a jen ve svobodném světě má mladá generace své místo a své poslání: udělat si svůj svět vždy znovu. Ve světě komunistickém musí jej vzít tak, jak jí ho komunisté vnutí. A tento komunistický svět, v podstatě své zrozený v marxistickém vědeckém názoru před více než sto lety, je svět nejen nelidský a nepřátelský experimentováním, ale také starý. Marxismus (a naše mladá generace, chce-li být skutečně mladá, si to musí uvědomit) je učení vzniklé v době, která v čoudící a supící lokomotivě viděla poslední nejpokrokovější vymoženost a která nic nevěděla nejen o motoru, letadle, radiu a atomech, avšak také nic o nemocenském pojištění, o dělnických odborech nebo o traktorech a družstvech. Nová generace si musí vystavět svůj svět z moderních znalostí člověka a skoncovat s povyšováním sto let staré a už i tehdy jednostranné filosofie na pseudo-náboženství, které brání rozletu mládí a jeho právu na tvoření nového a lepšího světa zítřku. Na lidi dnešní doby není možno aplikovat myšlenkové směry ani sto ani třicet let staré. Je nový svět, nový člověk, jiný svět, jiný člověk. I dnešek je jiný, než bude zítřek.

Mládež si často stěžuje, že ji staří nepouštějí do politiky, kterou by dělala, jak se domnívá, lépe než oni. Já jsem poslední, který by vám říkal, abyste jen studovali a do politiky se nepletli. Ině by to vzhledem k mé politické minulosti ani neslušelo a nebylo by to s ní ve shodě. Stál jsem plným nohama v mládí, když jsem byl členem městské rady v Karlíně usiluje o sjednocení politických sil českých: a bylo mi třicet a méně, když jsem vychovával ještě mladší na protirakouský odboj a sám se bohatě účastnil odboje na domácí frontě. Politika není a nesmí být doménou jen jedné generace a uzavřena generaci mladší.

Ale chtěl bych vám říci toto: Nemyslete, že na příklad mou generaci staří prosili, aby laskavě nastoupila na místo generace starší. Politika je otázka mocenská a kdo v ní chce hrát roli, musí se umět prosadit. Jde o to jak! Samozřejmě čestným a vlasteneckým způsobem, přece se však musí umět prosadit. Nemyslím demagogií, myslím svou vlastní prací. Prací také politickou, které je dnes tolik třeba. Prací, která začíná, abych tak řekl lokálně, třeba ve studentském spolku nebo v krajské kolonii, jako u nás začínala třeba na vesnici nebo v okresním městě.

Rád bych podtrhl význam práce tak zvané drobné, kterou TGM tak vysoko hodnotil a k níž nás vyzýval. My jsme se o ni za první světové války všemi silami snažili: pořádali jsme nesčetné akce sociální pomoci potřebným; konali jsme a organizovali množství přednášek, zejména z českých dějin a sociální politiky; pořádali jsme četné kursy usilující o čistotu mateřštiny a i těch jsme užívali k posilování národního a politického uvědomění; z 500. výročí Husovy smrti jsme udělali bohatou studnici národní lidové výchovy; ve školách jsme vychovávali ke vstupu do legií; prohloubili jsme styky s dělnictvem a dosáhli velikých úspěchů sabotážních; opatrovali jsme důležité zprávy a byli ve stálém styku s ruchem českých spisovatelů. Všechna ta práce byla důležitým kolečkem celého stroje resistance.

Tak rád bych použil této příležitosti k tomu, abych podtrhl veliký význam, který přikládám v exilu obětavé, nezištné, skromné a nestranné práci zejména mladé generace v exilu mezi krajany, směřující k šíření a prohlubování správné znalosti československého života a historie, práci v sokolství a šíření jeho zásad, práci v ochotnických divadelních sborech a pořádání jiných lidových výchovných podniků, ve zpěváckých a hudebních kroužcích, kterým patří veliká zásluha z dob našeho národního probuzení. A ovšem nemohu zapomenout na důležitost všech podniků a akcí, které zachovávají ryze naši mateřštinu a starají se o to, aby nikdo nezpobýval bezvadné znalosti svého jazyka a naopak aby se mu mohli mnozí v bezplatně naučit. Bylo by těžkou obžalobou třetího exilu, kdyby na tomto důležitém poli nezanechal hlubokou brázdou vlastní iniciativní činností. Je to práce těžká a pomalá, ale o to záslužnější. Pokládám za spravedlivé, aby byla po zásluze velmi kladně oceněna skutečně záslužná činnost všech těch, zejm. také mladých emigrantů, kterou vyvíjejí v krajanském životě různých států nejen v Evropě a v Americe, ale i v jiných dílech světa. Není pro mne pochyby o tom, že pro československou věc udělají v zahraničí mnohem víc ti mladí nadšenci kteří nestrannicky obětavě pracují v různých krajanských organizacích v USA, Kanadě a Australii než ti, kdo se omezují na povznesenou kritiku krajanského života a exilového vedení nebo se vybíjejí v akademických debatách a polemikách o otázkách ideologických a pod.

Ty tam jsou doby, kdy vládcové byli povolávání na trůn třeba od pluhu, jako náš Přemysl, byl-li tak povolán. Chce-li někdo, aby byl povolán z universitní posluchárny nebo z dílny do nějakého důležitého politického sboru už tím prozrazuje, že je politik málo reálný. I kdyby jeho názory byly nejlepší a kdyby v nich měl stokrát pravdu. To neznamená, že já nechci, aby v takových sborech mladá generace byla zastoupena. Naopak přeji si toho srdečně a vždy jsem o to pracoval. Ale kladu důraz na to slovo "zastoupena". Kdybychom tam povolali toho nebo onoho, mohlo by se mluvit o zastoupení? Každý musí mít důvody pro své členství v takovém výběrovém sboru v sobě a ve své činnosti. Žádný člen takového sboru, ani starý ani mladý, v něm není na místě, nesplní-li osobně podmínky individuální reprezentativnosti.

Nevykládejte tato slova pesimisticky. Nikdo v takovém sboru nemá práva mluvit jen za svou věkovou skupinu. Na místě v něm jsou mladí delegáti, kteří umějí mluvit jménem mladé generace, ale ne jenom jejím jménem. Musí umět mluvit jménem národa doma, jménem mladé generace doma. Ale zas ne jen jménem jejím, nýbrž jménem generací minulých i budoucích. Dovolte mi demonstrovat to na svém případě, který jistě není ojedinělý. Ve veřejném životě jsem pracoval od svých devatenácti let, nebylo mi třicet a už jsem byl odpověden za sociální péči o všechny generace a školství svého města a přece jsem se dostal do politicky významné funkce v běžném slova smyslu teprve v 53 a do parlamentu teprve v 62 letech! Samo sebou bych vám nepřál, abyste vy čekali tak dlouho.

Generace se střídají, jedna následuje po druhé, ale něco zůstává, a ta generace hraje největší roli, největší politickou roli, která v sobě dovede jakoby ztělesnit to, co z kulturní, národní a politické tradice je trvalého. Politicky je nejlepší ona generace, která je nadgenerační, jako byl nadgenerační T.G. Masaryk, který byl věčně mladý. Mladá generace, čím je mladší a modernější, tím musí mít hlouběji zapuštěny kořeny v tradici své vlasti. Bez těchto kořenů, bez víry v

lidství a světové poslání našeho národa v duchu našich velikých lidí by byla jen třtinou větrem se klátící. Bez těchto kořenů bude vlastnění Cadillacu konečným cílem mladého Čechoslováka v Americe, kterým, jak jsem někde četl, bude rychle ujíždět ke hrobu zapomenutí. Bude-li však umět své národní kořeny nalézt, pak se vrátí domů slavně a bude hrát v dějinách národa roli, která může být jednou přirovnávána k úloze slavné generace obrozenecké.

Přeji mladé generaci v exilu, aby se vrátila domů mladá a s bohatými kapitály, které v exilu nastrádá a které jsou cennější dolarů. Bude jich potřebovat ke splacení dluhů vůči těm, kdo utéci nemohli a neměli přístup k tak bohatým zdrojům. Dnes se dovoláváte, že jste jejich mluvčími. Nezapomente, že jste i jejich dlužníky.

x x x x x